

การศึกษาเชิงอภิมานงานวิจัยเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากร
ป่าชุมชนในประเทศไทย

Meta - Analysis of Research on Community Forest
Management in Thailand

ปัญจพร คำโย*, ปรารถนา ยศสุข**, เฉลิมชัย ปัญญาดี**
และ สายสกุล ฟองมูล***

Punchaporn Kamyo, Pradtana Yossuck, Chalermchai Panyadee and
Saisakul Fongmul

* นักศึกษาปริญญาเอก สาขาบริหารศาสตร์ (การบริหารองค์การภาครัฐและเอกชน) มหาวิทยาลัย
แม่โจ้ E-mail : punchaporn2525@gmail.com

* * ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำวิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

** * รองศาสตราจารย์ ประจำวิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

**** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำสาขาการพัฒนาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร คณะผลิตกรรมการ
เกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) วิเคราะห์คุณลักษณะงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรป่าชุมชน 2) เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรป่าชุมชน 3) เพื่อศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับการบริหารจัดการทรัพยากรป่าชุมชน 4) เพื่อเสนอข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการทรัพยากรป่าชุมชน โดยใช้วิธีการศึกษาเชิงอภิมาน งานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ในช่วงปี พ.ศ.2533 – 2555 จำนวน 305 เรื่อง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนา ผลการวิจัย คุณลักษณะงานวิจัยในแต่ละเล่มสามารถสรุปได้ว่า ปีการศึกษาที่พิมพ์เผยแพร่มากที่สุดคือ พ.ศ.2546 สถาบันการศึกษาที่ผลิตงานวิจัยมากที่สุดคือ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สาขาที่ผลิตงานวิจัยด้านนี้มากที่สุดคือ ส่งเสริมการเกษตร ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการบริหารจัดการทรัพยากรป่าชุมชนที่สำคัญ ได้แก่ ข้อมูลลักษณะประชากร (เช่น เพศ, อายุ, อาชีพ, ระดับการศึกษา, จำนวนสมาชิกในครัวเรือน เป็นต้น) บทบาทภาครัฐ การใช้ประโยชน์จากป่า ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชน และสภาพป่า ตามลำดับ สำหรับวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา พบว่า การบริหารจัดการทรัพยากรป่าชุมชน จะประสบความสำเร็จได้ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในพื้นที่ โดยอาศัยกระบวนการในการบริหารจัดการ 3 ขั้นตอน คือ การวางแผนดำเนินการ การดำเนินการ และการติดตามประเมินผล มีข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ 6 ข้อ คือ 1.ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรป่าชุมชน 2.การเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน และการพัฒนาเครือข่าย 3.การสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากร พันธุ์ อนุรักษ์ 4. การพัฒนาคนเพื่อสร้างจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์และหวงแหนทรัพยากรที่ใช้ประโยชน์ร่วมกัน 5.การบริหารจัดการทรัพยากรอย่างเป็นระบบโดยอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน 6.การถ่ายทอดองค์ความรู้ในการบริหารจัดการและความเข้าใจกฎระเบียบ

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ, ป่าชุมชน, การอภิมาน

Abstract

The objectives of this research were to: 1) analyze the characteristics of research on community forest management; 2) synthesize knowledge about community forest management ; 3) study factors related to community forest management; and 4) to propose strategies for community forest management. This study was conducted by using meta-analysis. 305 graduate research published during 1990 – 2012 were investigated. The data obtained were analyzed by using descriptive statistics. The results of this study revealed that the characteristics of research on community forest management could be summarized as followed: most publications were published in the year 2003, Kasetsart University was the first *leading producer of research publications*, and most of research publications related to community forest management were produced by the Agricultural Extension Department. Regarding important factors related to community forest management, it was found that there were 5 important factors that included the demographic features (gender, age, occupation, education level, number of household members, etc.), roles of government sector, the use of community forest, knowledge about community forest, and forest condition. The data analyzed by using content analysis revealed that community forest management will be successful when all sectors in the area cooperated in 3 management processes that included planning, implementation, and evaluation. 6 strategies were proposed as followed: 1) promote people participation in community forest management; 2) strengthen the community organization and network development; 3) support the stability of resource base including restoration and conservation, 4) develop human resource by cultivating good conscience to conserve and take care of resources they mutually

utilized, 5) operate resource management systematically through all sectors cooperation, and 6) transfer knowledge and rules about community forest management.

Key Words: Management, Community Forest, Meta-Analysis

บทนำ

สภาพบริบทการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมโลกมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ส่งผลให้สภาพการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมไทยมีการปรับเปลี่ยน โดยเฉพาะในช่วง 50 ปีที่ผ่านมา ประเทศไทยมีการปรับเปลี่ยนบริบทของการเมืองที่มุ่งเน้นการพัฒนาโครงสร้างการเมือง โดยส่งเสริมให้เกิดประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมจากประชาชนในทุกระดับ อันเป็นผลจากบริบทโลกที่มุ่งเน้นการกระจายอำนาจทางการเมือง (Decentralization) บริบทของเศรษฐกิจที่ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจโดยมุ่งเน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจและการแข่งขันกับต่างประเทศ อันเป็นผลจากบริบทโลกที่มุ่งเน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจโดยเน้นการค้าและการลงทุน ในส่วนของบริบททางสังคมก็มุ่งเน้นการพัฒนาทางด้านการศึกษา การกระจายรายได้แก้ปัญหาความยากจน และส่งเสริมการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน อันเป็นผลจากบริบทโลกที่มุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชากรโลกให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และปัญหาภัยพิบัติทางธรรมชาติที่ทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2555) การเร่งรัดพัฒนาไปสู่สังคมแห่งการแข่งขัน ส่งผลให้คนไทยทุกคนต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับการพัฒนาที่เกิดขึ้น การปรับตัว ปัญหาที่ตามมาคือ ระบบเศรษฐกิจขยายตัว แต่ทรัพยากรมีอย่างจำกัด โดยเฉพาะทรัพยากรธรรมชาติ

ข้อจำกัดดังกล่าวส่งผลให้เกิดการพัฒนาที่ไม่สมดุลในประเทศไทยอันเป็นผลจากการเร่งรัดพัฒนาประเทศ และปัญหาที่เด่นชัดที่สุดปัญหาหนึ่ง คือ ปัญหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ความต้องการที่เพิ่มขึ้นของประชากรส่งผลให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติอย่างรุนแรง เช่น การลักลอบตัดไม้ การบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อเป็นที่อยู่อาศัยและประกอบอาชีพ การล่าสัตว์ที่ผิดกฎหมายเพื่อนำมาขาย เป็นต้น

ปัญหาเหล่านี้ทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ ดูได้จากข้อมูลพื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทยในแต่ละปีที่มีอัตราส่วนลดลงอย่างมากในช่วงปี พ.ศ. 2525 – 2541 จากข้อมูล ปี พ.ศ. 2516 ที่มีพื้นที่ป่าไม้ 221,707 ตร.กม. ปี พ.ศ. 2541 มีพื้นที่ลดลงเหลือเพียง 129,722 ตร.กม. ปี 2551 มีพื้นที่ป่าไม้ 171, 585.65 ตร.กม. ปี 2556 มีพื้นที่ป่าไม้ 102,119,537.50 ตร.กม. และปี 2557 มีพื้นที่ป่าไม้ 102,285,400.00 คิดเป็นร้อยละ 31.62 (สำนักงานแผนงานและสารสนเทศ กรมป่าไม้, 2557: 9) ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและทุกภาคส่วนต่างเร่งหาแนวทางแก้ไขปัญหารักษาทรัพยากรธรรมชาติ โดยเริ่มกำหนดทิศทางการพัฒนาตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ได้เริ่มแนวคิด “การพัฒนาที่ยั่งยืน”

จากแนวคิดการพัฒนาย่างยั่งยืนอย่างต่อเนื่องในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7-11 ทำให้ปัญหาการจัดการทรัพยากรป่าไม้ โดยเฉพาะป่าที่เรียกว่า “ป่าชุมชน” กลายเป็นประเด็นสำคัญในการพัฒนา เพราะป่าชุมชน หมายถึง พื้นที่ป่าไม้ที่ได้รับการจัดการโดยกระบวนการมีส่วนร่วมจากประชาชนและองค์กรชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม ตามความเชื่อและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อประโยชน์ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน เป็นป่าที่ประชาชนเข้าไปใช้ประโยชน์ตามวิถีชีวิตของคนทุกคนในชุมชนนั้น ทั้งเรื่องการทำมาหากิน ครอบครัวยุติธรรม ประเพณีความเชื่อ อำนาจและกฎระเบียบในชุมชน ป่าชุมชนจึงมีหลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับลักษณะภูมิศาสตร์ และวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชนในท้องถิ่น กระแสของการพัฒนาป่าชุมชนเริ่มต้นขึ้นตั้งแต่ประมาณปี พ.ศ. 2532 เป็นต้นมา ตามแนวคิดนี้การบริหารจัดการป่าชุมชนต้องอยู่บนพื้นฐานของการบริหารจัดการโดยความร่วมมือของคนในชุมชนที่ใช้ประโยชน์โดยตรงจึงจะเกิดผลสูงสุดอันนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ด้วยเหตุดังกล่าวป่าชุมชนจึงมีนัยสำคัญต่อการสร้างฐานความรู้ที่สร้างสรรค์และเป็นความรู้ที่เป็นศักยภาพสำคัญของความอยู่รอดของเศรษฐกิจไทยในอนาคต ป่าชุมชนเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างสังคมฐานความรู้อย่างแท้จริง เพราะว่าชุมชนได้จัดการและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่เป็นฐานต้นทุนชีวิตของประชาชนคนไทยทั้งชาติ (เสนห์ จามริก, 2545)

จากความสำคัญของป่าชุมชนข้างต้นทำให้ในปัจจุบันมีผู้สนใจศึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการป่าชุมชนเป็นจำนวนมาก ดังเห็นได้จากปริมาณวิทยานิพนธ์ในระดับบัณฑิตศึกษาของสถาบันการศึกษาต่างๆ ทั้งไทยและต่างประเทศตลอดงานวิจัยจาก

หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน จำนวนมากที่มีศึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการ ป่าชุมชน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533-2555 ซึ่งงานวิจัยและวิทยานิพนธ์แต่ละเล่มมีการศึกษา การบริหารจัดการป่าชุมชนด้วยวิธีการที่แตกต่างกันตามความเชื่อของผู้วิจัยเพื่อนำไป สร้างองค์ความรู้ในการบริหารจัดการป่าชุมชนให้เกิดความยั่งยืนในบริบทที่แตกต่างกัน ซึ่งองค์ความรู้ในการบริหารจัดการป่าชุมชนจึงยังมีอยู่อย่างแยกส่วน โดยเป็นการ มองการบริหารจัดการเฉพาะพื้นที่หรือเฉพาะชุมชน แต่ยังไม่มีการสรุปรวบรวมข้อมูล องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยเหล่านั้น

ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเชิงอภิปรัชญาเกี่ยวกับ การบริหารจัดการทรัพยากรป่าชุมชนในประเทศไทย” ของงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ระดับ บัณฑิตศึกษา เพื่อให้ได้องค์ความรู้และข้อสรุปเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรป่า ชุมชนที่อยู่ในงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษาแต่ละเรื่อง ทำให้ได้ความรู้ องค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรป่าชุมชน ซึ่งสามารถใช้เป็น สารสนเทศประกอบการสนับสนุนในการทำงานวิจัย รวมทั้งสร้างความสมบูรณ์ เพิ่มเติมให้กับศาสตร์บริหารศาสตร์เพื่อนำไปใช้ในการบริหารจัดการป่าชุมชนอย่าง ยั่งยืน โดยเป็นข้อมูลเบื้องต้นเพื่อประยุกต์ใช้ ในการอภิปรายงานวิจัยในหัวข้ออื่นๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์คุณลักษณะงานวิจัยที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากร ป่าชุมชน
2. เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรป่าชุมชน
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับการบริหารจัดการทรัพยากรป่าชุมชน
4. เพื่อเสนอข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการทรัพยากรป่า ชุมชน

นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

การบริหารจัดการทรัพยากรป่าชุมชน (Community Forest Management) หมายถึง การวางแผนดำเนินงาน การดำเนินงาน การติดตามและประเมินผล ตลอดจนการจัดการกิจกรรมของชุมชน ภาครัฐ หรือองค์กรอื่นๆ ในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมทั้งทางตรงและทางอ้อมเพื่อประโยชน์ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

การวิเคราะห์ห่อภิมาณ (Meta-analysis) หมายถึง การนำงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรป่าชุมชนในประเทศไทยมาสังเคราะห์จนเกิดความรู้ในหัวข้อนั้น โดยการสังเคราะห์แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ การสังเคราะห์เชิงคุณลักษณะ (Qualitative Synthesis) และการสังเคราะห์เชิงปริมาณ (Quantitative Synthesis) ซึ่งการสังเคราะห์เชิงคุณลักษณะ หรือเชิงบรรยาย ได้แก่ การอ่านรายงานการวิจัยแล้วนำมาสรุปเข้าด้วยกัน และการสังเคราะห์เชิงปริมาณ เป็นการวิเคราะห์ตัวเลขหรือค่าสถิติที่ปรากฏในงานวิจัย

ขอบเขตการวิจัย

1. ใช้ผลงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ระดับบัณฑิตศึกษาที่ศึกษาเกี่ยวกับการบริหารจัดการป่าชุมชนของประเทศไทย ซึ่งมีการตีพิมพ์เผยแพร่เป็นภาษาไทยในช่วงปี พ.ศ. 2533-2555 ซึ่งจะเป็นงานวิจัยที่มีการอธิบายบริบทในการบริหารจัดการป่าชุมชนที่มีปรากฏการณ์ที่ยังคงมีผลสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน จำนวน 305 เล่ม (ข้อมูล ณ วันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2556)

2. ตัวแปรที่ศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ประเภทหลักคือ ตัวแปรอิสระ ได้แก่ ระบบการบริหารจัดการ สิทธิในการครอบครอง สภาพป่า การบังคับใช้กฎหมาย ความเข้มแข็งของผู้นำ ความเข้มแข็งขององค์กรท้องถิ่น การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ การคำนึงถึงผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน การใช้ประโยชน์ร่วมกัน บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การถ่ายทอด

ความรู้ (ภูมิปัญญา) วัฒนธรรมองค์การ และตัวแปรตาม คือ การบริหารจัดการ
ทรัพยากรป่าชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้การศึกษาเชิงอภิมาน (Meta-analysis) โดยแบ่งการ
สังเคราะห์ออกเป็น 2 ส่วนคือ การสังเคราะห์เชิงคุณภาพ (Qualitative Synthesis)
โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา และการสังเคราะห์เชิงปริมาณ (Quantitative
Synthesis) โดยใช้การวิเคราะห์ตัวเลขหรือค่าสถิติที่ปรากฏในงานวิจัย โดยการ
รวบรวมข้อมูลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารทรัพยากรป่าชุมชนในประเทศไทย
จำนวน 305 เรื่อง โดยคัดเลือกรงานวิจัยที่มีคุณภาพงานวิจัยอยู่ในระดับดีขึ้น
มาวิเคราะห์ โดยใช้แบบประเมินงานคุณภาพงานวิจัยของ ทศวรรณ คำทองสุข
(2550) มาเป็นต้นแบบ

ผลการวิจัย

ส่วนที่ 1 ผลการวิเคราะห์คุณลักษณะงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร จัดการทรัพยากรป่าชุมชน

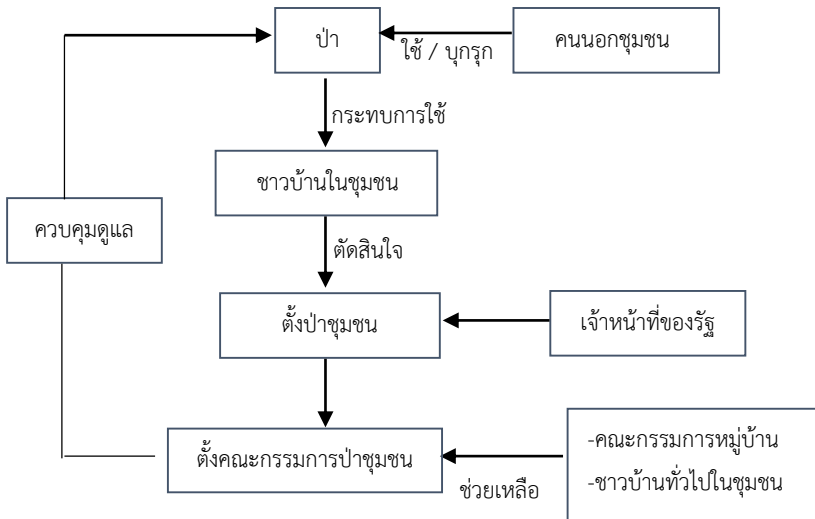
ผลการวิเคราะห์คุณลักษณะงานวิจัยระดับเล่มงานวิจัย พบว่า ปีที่ทำวิจัย
สำเร็จมากที่สุดอยู่ในปี พ.ศ. 2546 มีจำนวน 40 เรื่อง (ร้อยละ 13.11)
สถาบันการศึกษาที่ผลิตงานวิจัยมากที่สุด คือ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จำนวน 57
เรื่อง (ร้อยละ 18.69) สาขาวิชาที่ผลิตงานวิจัยมากที่สุด คือ สาขาส่งเสริมการเกษตร
จำนวน 21 เรื่อง (ร้อยละ 6.89)

ผลการวิเคราะห์คุณลักษณะงานวิจัยเกี่ยวกับเนื้อหาการวิจัยพบว่า เนื้อหา
ของการบริหารจัดการโดยชุมชนและองค์กรชุมชนมีมากที่สุด จำนวน 251 เล่ม (ร้อย
ละ 82.30) ทฤษฎีหลักที่ใช้ในการวิจัยมักใช้แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการป่า
ชุมชนมากที่สุด จำนวน 201 เล่ม (ร้อยละ 65.9) ส่วนทฤษฎีที่ใช้ประกอบกับทฤษฎี
หลักส่วนใหญ่ใช้แนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วมมากที่สุด จำนวน 92 เล่ม (ร้อยละ
30.16) ตัวแปรตามที่ศึกษามักจะเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนมากที่สุด จำนวน 77 เล่ม

(ร้อยละ 25.25) ส่วนตัวแปรอิสระที่ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชนในชุมชนมากที่สุด จำนวน 199 เล่ม (ร้อยละ 65.25) ด้านบริบทที่ศึกษาหรือภูมิภาคที่มาของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า มาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากที่สุด จำนวน 122 เล่ม (ร้อยละ 40)

ส่วนที่ 2 ผลการสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรป่าชุมชน

จากการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Synthesis) จากงานวิจัยเชิงคุณภาพ จำนวน 78 เล่ม ดังนี้ กระบวนการในการบริหารจัดการทรัพยากรป่าชุมชน พบว่า โดยภาพรวมของเล่มงานวิจัยส่วนใหญ่มีการแบ่งขั้นตอนการบริหารออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้ 1.การวางแผนดำเนินงาน งานวิจัยส่วนใหญ่จะมีแนวทางการวางแผนการดำเนินงานคือ ชุมชนจะมีการจัดตั้งองค์กรชุมชนซึ่งเรียกว่า “คณะกรรมการป่าชุมชน” โดยจะส่งหนังสือเชิญสมาชิกองค์กรป่าชุมชนเข้าร่วมประชุมวางแผนร่วมกับประชาชนในชุมชนเพื่อหาแนวทางร่วมกันในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชน ซึ่งแนวทางการจัดการจะมีลักษณะเป็นการกำหนดในรูปของแผนการดำเนินงาน โดยแบ่งออกเป็น แผนระยะสั้น ได้แก่ การป้องกันไฟป่า การทำแนวเขตป่าชุมชน การปลูกป่าทดแทน เป็นต้น และแผนระยะยาว ได้แก่ การศึกษาประโยชน์จากพรรณไม้ การกำหนดขอบเขตมาตรการการใช้ป่าอย่างยั่งยืนโดยการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐ เป็นต้น 2. การดำเนินงาน ในขั้นตอนนี้งานวิจัยส่วนใหญ่นำเสนอว่า การดำเนินงานส่วนใหญ่จะดำเนินงานโดยคณะกรรมการป่าชุมชนที่ได้จัดตั้งขึ้นในชุมชน โดยคณะกรรมการจะดำเนินการจัดประชุมภายในกลุ่มเพื่อมอบหมายภารกิจหน้าที่ให้ฝ่ายต่างๆ เช่น ฝ่ายกิจกรรม ฝ่ายประชาสัมพันธ์ เป็นต้น จากนั้นก็จะกำหนดขั้นตอนการดำเนินงาน ซึ่งกิจกรรมที่ใช้แต่ละชุมชนจะมีแตกต่างกันขึ้นอยู่กับบริบทของชุมชน เช่น กิจกรรมการทำความเข้าใจโดยการพบปะพูดคุยกับแกนนำ ผู้นำชุมชน (ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าอาวาสวัด หรือผู้มีส่วนได้เสีย) กิจกรรมการจัดประชุมกลุ่มเพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาชุมชน (เทคนิคแผนภูมิต้นไม้, ฐานการเรียนรู้, SWOT เป็นต้น) และ 3. การติดตามประเมินผล ส่วนที่แตกต่างในแต่ละเล่มงานวิจัย คือ รูปแบบกิจกรรมที่ทำในแต่ละขั้นตอน และวิธีการดำเนินงาน

แผนผังแสดงการจัดตั้งป่าชุมชนและอำนาจการจัดการดูแลป่า

นอกจากนี้ยังพบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการบริหารจัดการป่าชุมชนสามารถแบ่งเป็น 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยภายในชุมชน ได้แก่ ความเข้มแข็งของผู้นำชุมชน, วัฒนธรรมและความเชื่อของชุมชน, ระบบการบริหารจัดการ, การมีส่วนร่วมของประชาชน, สภาพทางภูมิศาสตร์ของชุมชนและสภาพป่า, ทักษะคิดด้านผลประโยชน์จากป่าของชุมชน, สิทธิอำนาจในการจัดการป่าของชุมชน, การจัดตั้งองค์กรชาวบ้าน, ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างสมาชิกของชุมชน, การตระหนักและจิตสำนึกในการใช้ทรัพยากรจากป่าชุมชน, ความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน, และการใช้ประโยชน์จากป่า ส่วนปัจจัยภายนอกชุมชน ได้แก่ บทบาทภาครัฐ, บทบาทพระสงฆ์, งบประมาณ, เงื่อนไขด้านการสื่อสาร, เครือข่ายป่าชุมชน, และองค์กรพัฒนาเอกชน โดยปัจจัยที่มีความสัมพันธ์มากที่สุด 4 อันดับ คือ การใช้ประโยชน์จากป่า, บทบาทภาครัฐ, สภาพทางภูมิศาสตร์ของชุมชนและสภาพป่า, และวัฒนธรรมและความเชื่อของชุมชนตามลำดับ

อุปสรรคที่สำคัญในการบริหารจัดการป่าชุมชน พบว่า อุปสรรคที่สำคัญ คือ ความขัดแย้งของกลุ่มอำนาจเก่าและกลุ่มอำนาจใหม่ในชุมชน, การขาดความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการป่าชุมชน, การขาดการติดตามประเมินผล, การขาดประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎระเบียบขององค์กร, การไม่ให้ความสำคัญของผู้นำในพื้นที่, และความเสื่อมคลายลงของความเชื่อ ซึ่งปัญหาดังกล่าวนำไปสู่ความขัดแย้งในการจัดการป่า

กลไกการจัดการความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรป่าชุมชน พบว่า ในงานวิจัยมีการนำเสนอเทคนิค วิธีการ และกระบวนการในการจัดการความรู้ที่มีความหลากหลาย เช่น การจัดการความรู้โดยใช้ระบบความเชื่อ, ผู้นำองค์กร, การรวมกลุ่มทางสังคมและเศรษฐกิจ, เครือข่ายการเรียนรู้, และองค์กรภายนอก เป็นต้น ทั้งนี้โดยภาพรวมจากการวิเคราะห์เนื้อหาพบว่า กลไกการจัดการความรู้มีทั้งหมด 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการเรียนรู้ ขั้นตอนการส่งสมความรู้ ขั้นตอนการถ่ายทอดความรู้ และขั้นตอนการประยุกต์ใช้ความรู้

ส่วนที่ 3 ผลการศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับการบริหารจัดการทรัพยากรป่าชุมชน

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์จากการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Synthesis) จากงานวิจัยเชิงคุณภาพ เชิงปริมาณ จำนวน 83 เล่ม พบว่า มีจำนวนทั้งหมด 28 ปัจจัย โดยเรียงตามลำดับจากปัจจัยที่พบความสัมพันธ์มากที่สุดไปน้อยที่สุด ดังนี้ ข้อมูลลักษณะประชากร บทบาทภาครัฐ การใช้ประโยชน์จากป่า ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชน ปัจจัยพื้นฐานของชุมชน (ทรัพยากร, สภาพป่า) การได้รับข้อมูลข่าวสาร การเป็นสมาชิกกลุ่ม การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน การพบปะเจ้าหน้าที่ การเข้าร่วมกิจกรรม การถ่ายทอดความรู้ การได้รับการอบรม วิธีการจัดการ (กระบวนการ) การคำนึงถึงผลประโยชน์ที่ได้รับ กฎ ระเบียบป่าชุมชน วัฒนธรรมความเชื่อในชุมชน มี ความเชื่อในตัวผู้นำ การปลูกฝังจริยธรรม ความเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติ ความตระหนักในความสำคัญของป่า การปฏิบัติของผู้นำชุมชน ตำแหน่งหน้าที่ในชุมชน การมีคณะกรรมการป่าชุมชน การยอมรับกฎระเบียบในการใช้พื้นที่ป่าชุมชน ความเข้มแข็งขององค์กร ปัญหาด้านการจัดการ การรวมกลุ่มพัฒนาท้องถิ่น ตามลำดับ

ส่วนที่ 4 ข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการทรัพยากรป่าชุมชน

ผลการศึกษาที่ได้เกิดจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลตั้งแต่วัตถุประสงค์ข้อ 1 ถึงข้อ 3 โดยใช้วิธีการสังเคราะห์เชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณในการเก็บรวบรวมข้อมูล และจากการศึกษาข้อมูลหัตถ์ภูมิเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การจัดการป่าชุมชนจากเอกสารที่มีการเผยแพร่จากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่มีความเกี่ยวข้องกับการจัดการป่าชุมชน ได้แก่ แผนยุทธศาสตร์กรมป่าไม้ แผนยุทธศาสตร์สำนักจัดการป่าชุมชน แผนยุทธศาสตร์กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นต้น ผู้วิจัยจึงนำประเด็นที่ค้นพบดังกล่าวมาประกอบกับการพรรณนาและสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการจัดประชุมกลุ่ม (group discussion) ทำให้ได้ข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการทรัพยากรป่าชุมชน จำนวน 6 ยุทธศาสตร์ ดังนี้ 1.ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรป่าชุมชน 2.การเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนและการพัฒนาเครือข่าย 3.การสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากร พื้นฟู อนุรักษ์ 4.การพัฒนาคนเพื่อสร้างจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์และวางแผนทรัพยากรที่ใช้ประโยชน์ร่วมกัน 5. การบริหารจัดการทรัพยากรอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน 6.การถ่ายทอดองค์ความรู้ในการบริหารจัดการ และความเข้าใจภาวะเปราะบาง

อภิปรายผล

1. ข้อมูลคุณลักษณะงานวิจัยในแต่ละประเภทพบว่า ปีการศึกษาที่พิมพ์เผยแพร่รายงานวิจัยมากที่สุดคือ พ.ศ. 2546 ชนิดของงานวิจัยที่พบว่าที่สุด คือ วิทยานิพนธ์ทั้งนี้เพราะในช่วงปี พ.ศ. 2546 อยู่ในช่วงของการพัฒนาประเทศภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) ที่เน้นการสร้างการบริหารจัดการที่ดีในทุกระดับ สืบเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ที่เน้น “คน” ให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2552 : 5-18) สถาบันที่ผลิตงานวิจัยมากที่สุดคือ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสถาบันดังกล่าวมีการเปิดสอนสาขาที่เรียนเกี่ยวกับป่าไม้โดยตรง เช่น คณะวนศาสตร์ และงานวิจัยส่วนใหญ่เป็นงานวิจัย

เชิงสหสัมพันธ์ รูปแบบการบริหารจัดการส่วนใหญ่จะเป็นการนำเสนอการบริหารจัดการโดยชุมชน, องค์กรชุมชน เนื่องจากเป็นแนวทางของภาครัฐที่มุ่งเน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา

2. ผลการสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรป่าชุมชน โดยภาพรวมของกระบวนการในการบริหารจัดการทรัพยากรป่าชุมชนสามารถแบ่งแยกออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้ การวางแผนดำเนินงาน การดำเนินงาน และการติดตามประเมินผล โดยพบว่า ขั้นตอนการวางแผนเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญเนื่องจากการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ทำให้การบริหารจัดการป่าชุมชนดำเนินไปอย่างราบรื่นและมีความสามัคคี ส่วนขั้นตอนการดำเนินงานมีความหลากหลายอย่างมาก ทั้งรูปแบบกิจกรรมและวิธีการดำเนินงาน เนื่องจากการบริหารจัดการในแต่ละพื้นที่ไม่สามารถทำแบบเดียวกันได้ ทำให้ต้องมีลักษณะการจัดการองค์กรตามสถานการณ์ในพื้นที่และบริบทแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ประเวศน์ มหารัตน์สกุล (2547) จากหนังสือการพัฒนากล้องเพื่อการเปลี่ยนแปลง ที่ได้เสนอว่า องค์กรแต่ละองค์กรที่มีความแตกต่างกันในทุกๆด้าน ไม่ว่าจะเป็นองค์ประกอบหรือสภาพแวดล้อมหรือสถานการณ์ที่เผชิญอยู่ การบริหารองค์กรจึงเป็นเรื่องของการทำให้องค์กรแต่ละแห่งสามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมให้ได้มากที่สุดโดยปรับรูปแบบการจัดในองค์กรให้เหมาะสมก็จะสามารถนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กร อันเป็นแนวคิดที่มุ่งการบริหารที่ยืดหยุ่น (Flexibility) มีความสามารถในการปรับตัวสูง (Adaptable)

ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการบริหารจัดการป่าชุมชน พบว่า มีปัจจัยที่สำคัญจำนวนมากไม่ว่าจะเป็นปัจจัยภายในหรือปัจจัยภายนอกชุมชน โดยปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ที่พบในงานวิจัยมากที่สุด 4 อันดับแรกคือ การใช้ประโยชน์จากป่า (การใช้ประโยชน์จากป่ามีปริมาณการใช้ที่แตกต่างกันเนื่องจากทรัพยากรป่าไม่มีความแตกต่างกันทำให้การบริหารฯ ต้องปรับเปลี่ยนไปตามการใช้ประโยชน์) บทบาทภาครัฐ (มีงานวิจัยจำนวน 35 เรื่องที่พบว่า การที่การบริหารจัดการทรัพยากรป่าชุมชนจะประสบความสำเร็จจำเป็นต้องมีการจัดทำแผนการปฏิบัติงานการบริหารจัดการป่าชุมชน โดยมีการกำหนดทิศทางและเป้าหมายในการทำงานต้องมีการวางแผนก่อนการปฏิบัติ การวางแผนในการปฏิบัติงานร่วมกับหน่วยงานในพื้นที่ ส่วนใหญ่ชุมชนยังขาดการวางแผน ร่วมกับองค์กรรัฐ และควรส่งเสริมให้หน่วยงาน

ปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่รับผิดชอบจัดสรรงบประมาณในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชนมาได้อย่างจริงจัง ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าวมีความสอดคล้องตามหลักการ Borri - Feyerabend (2007) ที่กล่าวถึง การจัดการทรัพยากรแบบมีส่วนร่วม (Co-management of Natural Resource) อันหมายถึง กลุ่มทางสังคม (Social Actors) ที่เกี่ยวข้องกันสองกลุ่มหรือมากกว่านั้นมีการเจรจา ตกลง รับรองและปฏิบัติร่วมกันของการจัดการในหุ้นส่วนที่เป็นธรรมในหน้าที่ ผลประโยชน์และความรับผิดชอบสำหรับทรัพยากรธรรมชาติในเขตแดนพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง) สภาพป่า (ที่มีเขตพื้นที่หรือสภาพทางภูมิศาสตร์ที่มีความแตกต่างกัน) และวัฒนธรรมและความเชื่อของชุมชน แต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันแสดงถึงภูมิปัญญาของแต่ละภูมิภาค โดยความเชื่อถือเป็นเครื่องมือที่นำมาใช้ในการจัดการชุมชนรูปแบบหนึ่ง และนำไปสู่กลไกในการจัดการความรู้ ซึ่งในงานวิจัยได้มีการนำเสนอเทคนิควิธีการและกระบวนการในการจัดการความรู้ที่มีความหลากหลาย

โดยภาพรวมจากการศึกษาพบว่าปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการบริหารจัดการทรัพยากรป่าชุมชนในประเทศไทยจากการดำเนินการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Synthesis) โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา จากงานวิจัยที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรป่าชุมชนในประเทศไทย ที่มีผลการประเมินคุณภาพจากแบบประเมินคุณภาพงานวิจัยอยู่ในระดับดี จำนวน 78 เรื่อง โดยจำแนกเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ จำนวน 49 เรื่อง งานวิจัยเชิงผสมผสาน 29 เรื่อง พบปัจจัยที่มีความสัมพันธ์จำนวน 18 ปัจจัย ซึ่งปัจจัยที่พบสามารถวิเคราะห์ได้เป็น 2 ส่วน คือ ปัจจัยที่มีความสอดคล้องกับงานวิจัยที่ศึกษาการบริหารจัดการป่าชุมชนในพื้นที่ต่างประเทศทั่วโลกหรือหมายถึงเป็นปัจจัยที่มีผลในพื้นที่อื่นจากหลายพื้นที่ตัวอย่างทั่วโลก มีจำนวน 10 ปัจจัย ได้แก่ ความเข้มแข็งของผู้นำชุมชน วัฒนธรรมและความเชื่อของชุมชน การมีส่วนร่วมในชุมชน สภาพทางภูมิศาสตร์ของชุมชนและสภาพทรัพยากรป่าไม้ ทัศนคติด้านผลประโยชน์จากป่าไม้ของประชาชน สิทธิอำนาจในการจัดการป่าชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกชุมชน ความเข้มแข็งขององค์กรชาวบ้าน การใช้ประโยชน์จากป่า และบทบาทภาครัฐ ส่วนปัจจัยที่ค้นพบในบริบทพื้นที่ประเทศไทยจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการทรัพยากรป่าชุมชนเชิงคุณภาพทั้งหมด จำนวน 78 เรื่องในประเทศไทย และไม่พบผลการวิจัยในพื้นที่ต่างประเทศ ได้แก่ ระบบการบริหารจัดการป่าชุมชน การจัดตั้งองค์กรชาวบ้าน

เพื่อการจัดการป่าชุมชน ความตระหนักและจิตสำนึกในการใช้ทรัพยากรป่าชุมชน ปัจจัยเกี่ยวกับประชากรในชุมชน บทบาทของพระสงฆ์ งบประมาณ เงื่อนไขในการสื่อสาร และเงื่อนไขด้านเครือข่ายป่าชุมชนและองค์การพัฒนาเอกชน

สำหรับข้อค้นพบของการจัดการความรู้ในการบริหารจัดการป่าชุมชนที่พบว่า งานวิจัยที่ศึกษามีการนำเสนอเทคนิค วิธีการ และกระบวนการในการจัดการความรู้ที่มีความหลากหลาย พบว่ามีความสอดคล้องกับแนวคิดของ ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2536) ที่เสนอว่า การจัดการความรู้สามารถทำได้โดยใช้ระบบความเชื่อ พลังกลุ่มทางสังคม และการร่วมมือกันของชาวบ้านในการวางกฎระเบียบเพื่อรักษาและใช้ประโยชน์จากป่าของชุมชน

3. ผลการศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับการบริหารจัดการทรัพยากรป่าชุมชน ผลการวิเคราะห์ระดับความสำคัญของปัจจัยที่สัมพันธ์กับการบริหารจัดการทรัพยากรป่าชุมชน เรียงลำดับจากสำคัญจากมากไปน้อย ดังนี้ ข้อมูลลักษณะประชากร บทบาทภาครัฐ การใช้ประโยชน์จากป่า ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชน ปัจจัยพื้นฐานของชุมชน (ทรัพยากร, สภาพป่า) การได้รับข้อมูลข่าวสาร การเป็นสมาชิกกลุ่ม การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน การพบปะเจ้าหน้าที่ การเข้าร่วมกิจกรรม การถ่ายทอดความรู้ การได้รับการอบรม วิธีการจัดการ (กระบวนการ) การคำนึงถึงผลประโยชน์ที่ได้รับ กฎ ระเบียบป่าชุมชน วัฒนธรรมความเชื่อในชุมชน มี ความเชื่อในตัวผู้นำ การปลูกฝังจริยธรรม ความเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติ ความตระหนักใน ความสำคัญของป่า การปฏิบัติของผู้นำชุมชน ตำแหน่งหน้าที่ในชุมชน การมี คณะกรรมการป่าชุมชน การยอมรับกฎระเบียบในการใช้พื้นที่ป่าชุมชน ความเข้มแข็งขององค์กร ปัญหาด้านการจัดการ การรวมกลุ่มพัฒนาท้องถิ่น ข้อสังเกตที่ค้นพบคือ ตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับการบริหารจัดการทรัพยากรป่าชุมชนในหลายพื้นที่ มากที่สุดคือ ตัวแปรที่เกี่ยวกับลักษณะประชากร ซึ่งมีทั้งตัวแปรที่มีลักษณะคงที่เปลี่ยนแปลงได้ยาก เช่น เพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา และตัวแปรที่เป็นทักษะของประชากร การเข้าร่วมกิจกรรม การได้รับการอบรม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้ พื้นฐานของประชากรมีส่วนสำคัญในการพัฒนาชุมชน และมีผลกระทบโดยตรงต่อการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการร่วมกันของชุมชนที่ใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่าชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Markéta von Hagen (2014) ที่พบว่า ผู้หญิงและผู้ชายมีการใช้ประโยชน์จากป่าแตกต่างกัน และมีวัตถุประสงค์ในการใช้แตกต่าง

กัน และปัจจัยเพื่อยังมีผลต่อวิธีการในการใช้ประโยชน์และรูปแบบการบริหารจัดการป่า และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Adcharaporn Pagdee and Yeon-su Kim (2007) จากการศึกษารวบรวมการจัดการป่าชุมชนจาก 69 ชุมชน ทั่วโลก พบว่า การใช้ประโยชน์จากป่า ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน และความเข้มแข็งของผู้นำเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการบริหารจัดการป่าชุมชน

โดยสรุปจากการศึกษาพบว่า การสังเคราะห์ข้อมูลโดยการศึกษาเชิงอภิมาน (Meta-Analysis) โดยการสังเคราะห์เชิงปริมาณ (Quantitative Synthesis) ด้วยการวิเคราะห์ตัวเลขหรือค่าสถิติ พบปัจจัยที่เพิ่มเติมจากการสังเคราะห์เชิงคุณภาพ (Qualitative Synthesis) จำนวน 12 ปัจจัย ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชน การได้รับข้อมูลข่าวสาร การเป็นสมาชิกกลุ่ม การยอมรับกฎระเบียบในการใช้พื้นที่ ตำแหน่งหน้าที่ในชุมชน การพบปะเจ้าหน้าที่ การเข้าร่วมกิจกรรม การถ่ายทอดความรู้ การได้รับการฝึกอบรม กฎระเบียบป่าชุมชน ความเชื่อในตัวผู้นำ และการปลูกฝังจริยธรรม ซึ่งจะเห็นได้ชัดว่า ปัจจัยที่พบทั้งหมดจะเป็นปัจจัยที่ศึกษาในระดับปัจเจกบุคคลเป็นพื้นฐานของประชาชนในชุมชน ซึ่งผลการวิจัยได้นำเสนอว่าหากคนในชุมชนมีคุณสมบัติต่างๆตามที่ยกตัวอย่างมาการบริหารจัดการทรัพยากรป่าชุมชนในพื้นที่นั้นจะประสบความสำเร็จ โดยปัจจัยที่พบสอดคล้องกับงานวิจัยในต่างประเทศในพื้นที่ป่าชุมชนทั่วโลก จำนวน 3 ปัจจัย ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชน กฎระเบียบป่าชุมชน และ การถ่ายทอดความรู้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการทรัพยากรป่าชุมชน จากผลการศึกษาจากการประชุมกลุ่ม ได้ข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ 6 ยุทธศาสตร์ ได้แก่

1. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรป่าชุมชน ยุทธศาสตร์นี้เป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการสร้างหรือปลูกฝังให้ประชาชนในชุมชนตื่นตัวและเห็นความสำคัญในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการผลประโยชน์ในชุมชนของตนเอง เนื่องจากองค์กรจะขับเคลื่อนได้ต้องอาศัยระบบการทำงานที่มีประสิทธิภาพแล้ว กลไกทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพก็มีความสำคัญในการผลักดันความสำเร็จขององค์กรเช่นกัน สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การส่งเสริมการจัดการ

ปาชุมชน (พ.ศ.2558) ของสำนักจัดการปาชุมชน ระบุว่า การมีส่วนร่วมเป็นตัวแปรที่สำคัญในการบริหารจัดการปาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน

2. การเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนและการพัฒนาเครือข่าย ยุทธศาสตร์นี้สอดคล้องกับผลการวิจัยที่ค้นพบในส่วนของ การสังเคราะห์องค์ความรู้ว่า การพัฒนาเครือข่ายเป็นปัจจัยที่สำคัญในการทำให้การบริหารจัดการทรัพยากรปาชุมชนประสบความสำเร็จ และเกิดความยั่งยืน

3. การสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากร พันฟู อนุรักษ์ สอดคล้องกับ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (2554) ที่มีแนวทางมุ่งเน้นการ อนุรักษ์พันฟูและสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มุ่ง รักษาและพันฟูพื้นที่ป่าและเขตอนุรักษ์พัฒนาฐานข้อมูลและการจัดการองค์ ความรู้ให้เป็นเครื่องมือใน การวางแผนและบริหารจัดการ ปรับปรุงระบบการบริหาร จัดการที่ดินและการจัดการทรัพยากรทางทะเลและ ชายฝั่ง เร่งรัดการบริหารจัดการ น้ำแบบบูรณาการ ปรับปรุงและพันฟูแหล่งน้ำเพื่อเพิ่มปริมาณน้ำต้นทุน ส่งเสริมให้ เกิดการใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพ จัดทำแผนแม่บทโครงสร้างพื้นฐานด้านทรัพยากร น้ำเพื่อการอุปโภค บริโภคอย่างเป็นระบบ รวมทั้งส่งเสริมการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ จากทรัพยากรชีวภาพ

4. การพัฒนานคนเพื่อสร้างจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์และหวงแหนทรัพยากร ที่ใช้ประโยชน์ร่วมกัน มีความสอดคล้องกัน การพัฒนาหลักสูตรการศึกษาใน ระดับพื้นฐานให้เกิดการปลูกฝังแนวคิดการอนุรักษ์ตั้งแต่วัยเรียน การสร้างค่าย เยาวชน ระดับประถม มัธยม แนวทางดังกล่าวเป็นพัฒนาคุณภาพของประชากรให้มี คุณภาพเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม และมีความรักในท้องถิ่น ของตนเอง เมื่อเกิดความภาคภูมิใจก็จะเกิดความรับผิดชอบต่อส่วนร่วม ซึ่งในแต่ละ ชุมชนก็มีเครื่องมือในการสร้างจิตสำนึกที่แตกต่างหลากหลาย

5. การบริหารจัดการทรัพยากรอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยความร่วมมือจาก ทุกภาคส่วน ยุทธศาสตร์นี้เป็นการหาจุดร่วมกันในการพัฒนา คือร่วมเรียนรู้ ร่วม แก้ปัญหา ร่วมเข้าใจ เป็นแนวทางการลดความขัดแย้งนำไปสู่การแก้ปัญหาอย่าง แท้จริงและยั่งยืน ซึ่งแนวทางนี้ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ซึ่งแนวทาง การจัดการร่วมเป็นแนวทางการทำงานร่วมกันในการจัดการทรัพยากร สำหรับผู้ที่มี ส่วนได้เสียในการใช้ผลประโยชน์โดยตรงจากทรัพยากรนั้น

6.การถ่ายทอดองค์ความรู้ในการบริหารจัดการ และความเข้าใจกฎระเบียบ เป็นยุทธศาสตร์ที่จะทำให้การบริหารจัดการทรัพยากรป่าชุมชนเกิดความยั่งยืน เพราะ องค์ความรู้ต่างๆที่มีอยู่ในชุมชนเป็นองค์ความรู้ที่มีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น และการ ถ่ายทอดองค์ความรู้เป็นตัวแปรหนึ่งที่มีผลต่อการทำให้การบริหารจัดการทรัพยากร ป่าชุมชนเกิดความยั่งยืนที่ผู้วิจัยค้นพบจากงานวิจัยชิ้นนี้

เอกสารอ้างอิง

- โกมล แพรทอง. 2537. “ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับป่าชุมชน”. เอกสารการสอนชุด วิชาการป่าไม้ชุมชน เล่มที่ 1 หน่วยที่ 1 สาขาวิชาการส่งเสริมการเกษตร และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. พิมพ์ครั้งที่ 2. หน้า 14-15. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ฉลาดชาย รมิตานนท์ และคณะ.2536. รายงานวิจัยเรื่องป่าชุมชนในประเทศไทย : แนวทางการพัฒนาเล่ม 2 ป่าชุมชนภาคเหนือ : ศักยภาพขององค์กร ชาวบ้านในการจัดการป่าชุมชน. กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- ทศวรรณ คำทองสุข. 2550. การสังเคราะห์งานวิจัยด้านการจัดการเรียนการสอน แบบบูรณาการ : การวิเคราะห์ห่อภิมาณและการวิเคราะห์เนื้อหา. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นงลักษณ์ วิรัชชัย. 2542. การวิเคราะห์ห่อภิมาณ (META-ANALYSIS). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บรรยงค์ โตจินดา. 2542. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพฯ : อมรการพิมพ์.
- ประเวศน์ มหารัตน์สกุล. 2547. การพัฒนาองค์กรเพื่อการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ : วิทยูปบลูส์ พรินท์ติ้ง.
- เสนห์ จามริก. 2545. “รายงานการเสวนาหัวข้อ “ทำไมต้องป่าชุมชน”. ค้นเมื่อ 12 มกราคม 2555 จาก <http://www.thaingo.org/HeadnewsKan/forest250448.htm>.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2552. “สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1-11”. ค้นเมื่อ 10 มกราคม 2557 จาก <http://www.nesdb.go.th/portals/0/news/article/plan1-11.pdf>.

สำนักงานแผนงานและสารสนเทศ กรมป่าไม้. 2557. “ข้อมูลสถิติกรมป่าไม้ ปี 2557”. ค้นเมื่อ 15 กรกฎาคม 2558 จาก <http://forestinfo.forest.go.th>.

อรรรรณ เมฆทัตน์. 2553. **รูปแบบการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาเยาวชนชนเผ่าปกากะญอตามปรัชญา การศึกษาคาทอลิกกรณีศึกษา : ศูนย์พันธุ์พืชแห่งรักสังคมหนองคายใหม่**. ดุษฎีนิพนธ์บริหารศาสตรดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

Adcharaporn Pagdee and Yeon-su Kim .2007. What Makes Community Forest Management Successful: A Meta-Study From Community Forests Throughout the World. **Society & Natural Resources: An International Journal** 19,1 : 33-52.

Borrini-Feyerabend. 2007. **Co-management of Natural Resources : Organising, Negotiating and Learning-by-Doing**. Heidelberg : Kasperek Verlag, Mönchhofstr.

Markéta von Hagen. 2014. **Gender in forest management**. Forest and Biodiversity Governance Including Environmental Monitoring (FLERMONECA).